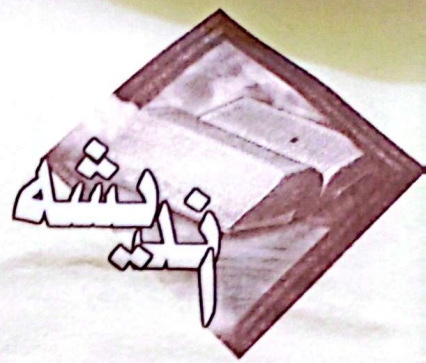


آقای ناصری باقری بیدهندی از روحانیون و محققان حوزه علیمه قم و از شاگردان حضرات آیات مشکینی، نوری همدانی، انصاری شیرازی، حسن‌زاده آملی و ... می‌باشند. از ایشان آثاری در زمینه تالیف و ترجمه و تحقیق به چاپ رسیده از جمله میراث پرده‌نشینان، بانوی مجتهد ابرانی، بانوان قرآن پژوه و تحقیق در آثار خصائص زینبیه، تراجم اعلام النساء و ریاحین الشریعه که در موضوع زن می‌باشد.

مصاحبه‌ای با ایشان درباره حضور زن مسلمان در عرصه‌های مختلف اجتماع، ترتیب دادیم تا از نظرات این اندیشمند حوزه بهره‌مند شویم.



حضور زن مسلمان

در عرصه‌های مختلف

مصاحبه با نویسنده و محقق قمی
آقای ناصر باقری



لطفا تعریفی از حضور زن در عرصه‌های مختلف ازدیدگاه اسلام بفرمایید:

در این زمینه سخن فراوان است و به طور خلاصه می‌توان گفت: با طلوع آفتاب اسلام و ارج نهادن قرآن به زنان شایسته‌ای چون حضرت مریم و آسیه، همسر فرعون و معرفی آنان به عنوان الگوهای مناسب و احترام رسول خدا به شخصیت زنان و تصحیح بینش مربوط به زن و مقام او و دفاع از حقوق پایمال شده آنان و زدودن تفکرات غلط جاهلی از این قشر مظلوم، تحولی عظیم در جایگاه اجتماعی و حقوقی زنان پدید آمد و با حاکمیت ارزش‌های دینی در جامعه، محیط مناسب جهت ورود بانوان در عرصه‌های گوناگون فراهم آمد، حضوری مسؤولانه و از سر ادای وظیفه دینی و رسالت ایمانی، از این رو بانوان در صدر اسلام توانستند با حفظ اصول و موازین اسلامی در صحنه جامعه نقش مؤثری از نظر فرهنگی و سیاسی ایفا کنند. آنان با پیامبر گرامی اسلام ﷺ بیعت کردند، و برای حفظ آئین و جان خود مخفیانه به حبشه و مدینه هجرت کردند، آموزش احکام دینی داشتند، در میدان جنگ با مردان مشارکت و همراهی داشتند، در سختی‌ها و مشکلات وارد می‌شدند و از خود تلاش و قهرمانی نشان می‌دادند و نیروهای دلسوز و کارآمدی برای مسلمانان بودند.

با تأسف باید گفت: با گذشت زمان، و با توجه به خانه‌نشینی امیر المومنین علی (ع) و فرزندان معصومش (ع)، بر چهره پر فروغ این واقعیت تاریخی، یعنی حضور بانوان در عرصه‌های گوناگون علم و عمل غبار تحریف نشست و سیمای زن مسلمان و منزلت و رسالت وی دگرگون ترسیم شد و با سخت‌گیری‌های زیاد متحجران و بعضی از متشرعان، نقش زن در عرصه جامعه کم رنگ و حیطه مشارکت آنان محدود شد و در طی زمان این نگاه تک بعدی و غیر اجتماعی به عنوان یک باور عمومی نسبت به زن مورد پذیرش قرار گرفت. این امر تا مشروطه ادامه داشت. هر چند در طول تاریخ زنان نامداری در عرصه‌های اجتماعی درخشیدند لیکن اندک بودند.

از دستاوردهای انقلاب اسلامی این بود که «زن» موضوع بسیاری از گفتارها و نوشتارها شد و بانوان دین‌مدار و مؤدب به آداب اسلامی رسالت خود را شناختند و در عرصه‌های مختلف فرهنگ و ادب در میدان‌های تصمیم‌گیری و در جبهه‌های ایثار و تلاش و سازندگی منشاء آثار و برکات فراوان گردیدند. و نگاه جاهلی به شخصیت زن را دگرگون ساختند.

به نظر شما، بارزترین عرصه‌ای که بانوان مسلمان به ایفاء نقش پرداخته‌اند کدام است؟

بارزترین عرصه‌ای که لیاقت و فداکاری بانوان در آن تجلی می‌کند، محیط خانه و همسرمداری و شغل مادری است. نخستین کاری که بانوان صحنه گردان آنند همسرمداری است. و آن یعنی جهاد زن برای استحکام پایه و محیط زندگی و ایجاد یک زندگی سعادتمندانه و پر از صمیمیت و صفا.

دومین کار با فضیلتی که بانوان صحنه‌گردان آنند شغل مقدس مادری است و در ادای این وظیفه مقدس بدون هیچ چشمداشت مادی و حتی معنوی می‌کوشند. سختی‌ها و مشکلات را در پرورش جسمی،

عقلی، رشد عاطفی، اخلاقی و دینی فرزند، به جان می‌خرند و از همان روزهای نخستین به فرزند، شیر ایمان می‌نوشانند و آنها را با صفات پسندیده و خصلت‌های نیکو آشنا کرده و استعداد فرزند خود را شکوفا می‌سازند و تمام تلاش خود را به کار می‌گیرند تا در آینده انسانی کامل پرورش داده و به اجتماع تحویل دهند. برخلاف تصور اشتباه و تقلیدی که ارزش زن را در پست و مقام و کار اجرایی می‌داند. ارزش کار بانوانی که با آگاهی و برنامه‌ریزی علمی و عملی و تعهد لازم، وظایف سازندگی و تربیتی خویش را به نحو احسن انجام می‌دهند از کار صدها استاد و مهندس و دکتر و دانشمند ارزنده‌تر است؛ زیرا مادران هستند که در برابر ناملایمات زندگی و مسئولیت شوهرداری سینه را سپر ساخته و در دامن پرمهر خود انسان می‌پرورند، ادب می‌آموزند، و استاد و دکتر و مهندس لایق، متخصصین متعهد، مجاهدان سلحشور، عارفان و عالمان احیاء کننده دین را به وجود می‌آورند و به اجتماع تحویل می‌دهند.

سلن قانون‌گذار یونان باستان می‌گفت: «زن است که مردان بزرگ می‌پرورد. مرد هر قدر هم در سایه ورزش و دانش و بینش، بزرگ و با نفوذ گردد، باز سهم زن در مادری و پرورش این گونه مردان بزرگ، از سهم هر سه عامل مذکور بالاتر است.»

این افتخار مادران را بس است که همه انبیاء و اوصیاء و اولیاء الهی و چهره‌های برجسته تاریخ همه و همه در دامن مادران رشد کرده و از دامن زن به سوی «الله» پر کشیده‌اند.

به خاطر دارید سخن بلند معلم اخلاق، معمار بزرگ انقلاب اسلامی امام خمینی را که فرمود: «از دامن زن مرد به معراج می‌رود». پس چه وظیفه‌ای بالاتر از این که زن مادر باشد و تربیت فرزند به عهده با کفایت او قرار گیرد.

این امر که بسیاری از رجال نامی و فرهیختگان و چهره‌های برجسته در دوران خردسالی پدر خود را از دست داده و تحت تربیت و مراقبت مادر دلسوز و فداکار خود رشد و نمو کرده و پله‌های تعالی را پیموده به مدارج عالی شکوه و عظمت رسیده‌اند. هم شایسته مطالعه دقیق است مروری بر زندگی شخصیت‌های بزرگ و وارسته تاریخ که نقطه عاطفی در تاریخ شمرده می‌شوند و منشاء خدمات و برکات فراوانی بوده‌اند، نشان می‌دهد که زنان در تربیت ایشان نقش تعیین کننده‌ای داشته‌اند.

شهادی افتخارآفرین در کشور ما در دامن شیرزنان انقلابی پرورش یافته‌اند مادرانی که چون شیر شجاع و چون آهن و فولاد سخت و عزمی بسیار راسخ داشتند. نمونه‌های فراوانی در اطراف ما وجود دارد مادرانی که دو یا سه فرزند، داماد و یا حتی شوهرشان را نیز تقدیم اسلام و انقلاب کرده و مثل کوهی در برابر مصائب ایستادند و حتی با بیان آتشین خود را آماده جانبازی اعلام کرده و با کمال خضوع این همه فداکاریشان را ناچیز معرفی کرده‌اند، از جلوه‌های درخشان تاریخ انقلاب ما هستند.

علمای بزرگ ثمره طهارت و تقوای مادران مؤمن و آگاه بوده‌اند. نمونه‌ای برایتان نقل می‌کنم. می‌گویند:

بستگان شیخ اعظم آیت الله حاج شیخ مرتضی انصاری به مادر او که دختر یعقوب بن احمد، از زنان پرهیزگار عصر خود به شمار می‌رفت - گفتند: خوشا بر احوال تو، که فرزند برومند و لایقی چون شیخ داری که نه تنها مایه فخر شیعه، بلکه جهان اسلام است. مادر خردمندش گفته بود: آری، گوهر ذات فرزندم پاک و بی‌الایش بود اما من نیز دژ تغذیه و تربیت او تمام سعی خود را به کار گرفتم و با دقت و وسواس

مراقب بودم غذای شبهه‌ناک و حرام نخورم و به او هم نخورانم، چه بسا با گریه او از خواب بیدار می‌شدم و می‌رفتم و وضو می‌گرفتم و با طهارت مرتضی را شیر می‌دادم.

آری!

مادر دانا کند فرزند دانا تربیت

هر که بر هر جا رسد از اهتمام مادر است در شرح حال این فقیه بلند آواز نوشته‌اند: وقتی مادر دانا و دلسوز شیخ انصاری از دنیا رفت شیخ مرتضی در مرگ مادر که‌نسال خود به شدت می‌گریست. یکی از شاگردان برای تسلا‌ی خاطر ایشان گفت: شایسته نیست شما با این مقام علمی برای درگذشت مادر سالخورده خود چنین اشک بریزید.

ایشان فرمود: تربیت صحیح و زحمات فراوان این مادر، مرا به این مقام رسانید، و تربیت اولیه او زمینه را برای ترقی من فراهم کرد. اگر فلاح و سقراط بوده‌اند بزرگ

بزرگ بوده پرستار خردی ایشان از چنین مادری چنین فرزندی به وجود آید. از این رو جرجی زیدان گفته است: «الامة نسیج الأمهات»؛ یعنی ملت ساخته مادران است.

دنیا رهین تربیت و رأی مادر است

روشن جهان به طلعت زیبای مادر است بسیاری از دانشوران نامی نیز بخش زیادی از موفقیت‌های چشم‌گیر خود را مرهون حمایت‌های معنوی همسران دانش‌دوست خود می‌دانستند که برای تأمین آسایش و فراغ خاطر خود از بذل هیچ محبت و مرحمت، مضایقه نمی‌کردند از آن دسته مفسر عالیقدر، حکیم متاله آیت الله سیدمحمدحسین طباطبایی (علیه رضوان الباری) و شادروان علامه محمدتقی جعفری (ره) و

گروه کثیری از چهره‌های علمی و سیاسی جهان همه عمده موقعیت و پیشرفت و ترقی خود را مرهون مادر می‌دانستند و پس از رسیدن به مقامات عالی خود را همچنان وامدار و رهین منت مادر می‌دیدند و به خدمتش می‌شتافتند. مثل:

لویی پاستور زیست‌شناس و کاشف بزرگ عالم پزشکی از دانشمندان فرانسه که در مراسم تقدیر از مقام علمی خود خطاب به مادرش می‌گوید: مادر! تمام حس فداکاری که در راه کسب علم و بزرگی میهنم به کار بسته‌ام، تو به من آموخته‌ای و در وجودم رسوخ داده‌ای.^۱

رافائیل می‌گوید: یک بوسه مادر، مرا نقاش کرد.^۲

توماس آلوا ادیسون ریاضی‌دان معروف آمریکایی که به پدر روشنائی شهره است می‌گفت: «اگر تشویق مادر نبود مخترع نمی‌شدم».

نابلیون امپراطور فرانسه می‌گفت: «همه پیشرفت‌ها و ترقی‌های من مرهون مساعی مادر من است، او بود که از کودکی اراده و پشتکار مرا تقویت کرد». همو، می‌گفت: «مادری بهترین فضیلتی است که زن دارد».

از آنچه گفتیم معلوم شد که رسالت اصلی بانوان مدیریت داخلی خانه و پرورش انسان‌هایی برای رشد و تعالی است. با این همه در یک جامعه سالم، حضور مثبت و سازنده زن در صحنه علم و سیاست و هنر و در فعالیت‌های اجتماعی با رعایت شئون دینی و اخلاقی می‌تواند

ارزشمند باشد. مشروط بر اینکه مزاحم وظیفه مادری نباشد و اساس خانواده متزلزل نگردد.

از این سخن نباید برداشت ناسازگاری بین مشارکت اجتماعی و اداره امور منزل بشود زیرا بسیاری از زنان هوشمندی که ضمن حفظ جایگاه خود در منزل به امور اجتماعی نیز می‌پردازند.

اما باز بر این نکته تأکید می‌ورزم که نقش مادر و تربیت فرزند و تحویل آن به جامعه، نخستین نقش و بنیادی‌ترین کار می‌باشد که بر اساس وظایف انسانی و الهی مادر بر او لازم شده است حضرت امام خمینی - که رضوان خدا بر او باد - از شخصیت‌های مذهبی طرفدار مشارکت سیاسی زنان در عصر ماست با این همه تربیت فرزند را بالاترین و والاترین وظیفه زن می‌داند^۳ و در اهمیت مادری همین بس که وجود جامعه از اوست و شخصیت‌های ارزنده دست پرورده او هستند.

شعارهای آزادی و همسانی، که از سوی نهضت‌های فمینیستی و طرفدار زن‌گرایی و زن‌سالاری ترویج می‌شود، نباید شغل اول و کار برتر و اصیل زنان و رسالت مهم آنان را لرزان و سست کند و آرمان والای مادری را در تیرگی فرو برد که اگر چنین شد کمترین اثر آن نداشتن نسلی بالنده و سرافراز و انسان‌های مؤمن و طالب شهادت خواهد بود.

کارشناسان و مسئولان فرهنگی نظام بایستی مسائل بانوان را به گونه‌ای دقیق مطرح کنند که به پاشیدگی خانواده منجر نشود.

در چه شرایطی جهاد بر زن واجب می‌شود؟ نمونه‌هایی از زنان مجاهد شاخص تاریخ را بیان فرمایید؟

در یک تقسیم‌بندی کلی جهاد را می‌توان به دو قسم تقسیم کرد: جهاد ابتدایی که بر بانوان واجب نیست و جهاد دفاعی. در هنگام دفاع در صورت نیاز فرقی میان زن و مرد نیست و زنان در تمامی این امور دفاعی اعم از تدارکات، پشتیبانی، کمک رسانی، مداوای مجروحان، تخلیه شهدا و غیره می‌توانند نقش ایفا کنند همان‌طور که زنان صدر اسلام برحسب وظیفه و احساس مسئولیت در جنگ‌ها شرکت جسته و حماسه‌ها آفریده‌اند. بانوان جهادگری چونان رفیده، گمیه، ام خالد خنساء و ام عماره و ... پیردازیم. نمونه را به طور مختصر از تنی چند از آنان یاد می‌کنیم:

ام سنان زنی است که با اجازه رسول خدا در جنگ بدر در بعضی از جنگ‌ها حاضر شد.

خنساء که نام اصلیش «تماضر» است با چهار فرزند خود در جنگ قادسیه شرکت کرد، فرزندان را به جنگ تشویق می‌کرد و به خط مقدم می‌فرستاد. وقتی خبر شهادت فرزندان دلاور خود را شنید با اطمینان خاطر و در نهایت بردباری گفت: «خدا را سپاس که با شهادت فرزندانم به من عزت و شرافت بخشید».

نسبیه دختر کعب بانویی بلند همت و مادر دو شهید بود که به اتفاق شوهر و دو فرزندش در غزوه احد شرکت کرد و در جبهه به پانسمان مجروحان و آب رسانی به رزمندگان مشغول بود و در این جنگ زخم‌های کاری بر پیکرش وارد شد.

اسماء دختر یزید بن سکنی در غزوه یرموک حضور مؤثری داشت و در آن واقعه نه تن از رومیان را به قتل رسانید.

۱. تو را دوست دارم مادر، بدر تقی‌زاده انصاری، ص ۱۰.

۲. کتاب مادر، افتخارزاده، ص ۴۸.

۳. نک: تبیان، جایگاه زن در اندیشه امام خمینی، دفتر هشتم، ص ۱۱۳۸.

برای اطلاع از شرح حال این بانوان به منابعی چون اسدالغابه؛
الاصابة؛ الطبقات الكبرى؛ تنقيح المقال؛ بلاغات النساء؛ ریحان
الشريعة و تراجم اعلام النساء می‌توان مراجعه کرد.

حضور زنان مسلمان در عرصه‌های تعلیم و تعلم چگونه بوده است؟

زنان صدر اسلام در فراگیری معارف اسلام اهتمام خاصی داشتند و
در هر موقعیت و فرصتی برای کسب علم و دانش بهره می‌گرفتند. زنان
صحابی با حضور در مساجد و گوش سپردن به آموزه‌های حضرت
رسول ﷺ و شرکت در نماز جمعه و عید و ... ، دانش می‌آموختند
پرسش زنان از پیامبر ﷺ ، و پرسش صحابه از زنان، و پرسش زنان از
زنان و ارجاع بعضی به برخی از آنان که در تاریخ ثبت شده، شاهد مدعا
است. برای نمونه لیلی شفاء دختر عبدالله بن عبد شمس نخستین زنی
بود که در زمان پیامبر ﷺ به آموزش زنان اقدام کرد.

در دوره‌های بعد نیز تاریخ نمونه‌های بسیاری از علم آموزی و
دانش طلبی بانوان در ذهن خود نهفته است.

در نتیجه تلاش معصومان ﷺ جهت ارتقای علمی بانوان و سعی
بلیغ زنان برای رشد دانش خود، چندی نگذشت که زنانی آگاه و دین
شناس پدید آمدند و به مقامات بالایی در آگاهی و دانش رسیدند، و در
مواردی دانش خود را به دیگران نیز انتقال داده‌اند. بانوانی که حوزه‌های
علمی و حلقه‌های درس معتبر و پرشکوهی داشته‌اند کم نیستند. در
حوزه نقل و روایت حدیث نیز زنان نقش ویژه‌ای داشته‌اند و بسیاری از
محدثان بزرگ سعی داشته‌اند نزد آنها که صاحب نظر در حدیث و دیگر
علوم اسلامی بوده‌اند تلمذ کرده و اجازه روایی دریافت کنند.

نمونه‌هایی از بانوان موفق در زمینه تالیف و آثار مکتوب بفرمایید:

بانوان فرهیخته در میدان تألیف و نگارش نیز تلاش‌های قابل
ستایشی داشته و با شور و شوق، گوهر اندیشه را با تحقیق و تألیف
قرین ساخته و تحفه خود را در قالب کتاب پیشکش خوانندگان کرده‌اند.
و هویت خود را با نوشته‌هایشان به نسبت رسانده‌اند. طبق آماری که در
کشور ما در فاصله سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۷۴ منتشر شده، تعداد ۳۸۴۷
کتاب توسط بانوان ترجمه و تألیف شده است.

درباره آثار مکتوب بانوان در زمینه‌های مختلف علوم کتاب‌شناسی‌هایی
تدوین شده است؛ از جمله «کتاب‌شناسی آثار مذهبی زنان ایران» از
آقای مجید فرخ زادی است.

نقش بانوان را در ادبیات چگونه می‌بینید؟

در ادبیات هم نقش بانوان قابل توجه بوده است. قدما و معاصران
درباره ادبیات منظوم و سروده‌های زنانی که از شعر و ادب کامیاب
بودند و اندیشه‌ها و احساسات خویش را در قالب شعر ریختند. تذکره‌ها
گردآورده‌اند ده‌ها اثر مکتوب مستقل در دست داریم که به معرفی زنان
سخنور، و نمونه اشعار آنان اشاره کرده است از جمله:
ابن طیفور در «بلاغات النساء» شماری از آنان را که در مرتبه
بالایی از فصاحت و بلاغت بوده‌اند، نام برده است و ادعا کرده کلمات
فصیحه و بلیغه، و لطیفه‌ها و کلمات شیرین زنان از مردان به نسبت
بیشتر است.

عبدالامیر مهنا در «المعجم الشعرات فی الجاهلیة و الاسلام» نام
۵۰۴ زن شاعر را آورده است. و نیز کتاب «زنان سخنور» آقای علی
اکبر مشیر سلیمی در این باب تهیه شده است.

نظر خود را در مورد برگزاری یادواره زنان شهید و تاثیر آن در جامعه بیان فرمایید؟

برگزاری یادواره شهدا در شرایط کنونی که نیاز زیادی به تبلیغ در
جهت بسط و گسترش فرهنگ ایثار آن هم با مصادیق قابل لمس
می‌باشد. در بین قشر عظیم زنان جامعه مورد غفلت روبرو شده است.

بنده خود به یاد دارم سال ۱۳۶۵ دادستان انقلاب در شهر میانه بودم
و در دبیرستان زینبیه آن شهر بینش اسلامی تدریس می‌کردم در همان
ایام این مدرسه توسط هواپیماهای جنگی رژیم بمباران شد و اغلب
دختران عفیف و با تقوای دبیرستان به شهادت رسیدند و به واقع افرادی
در این واقعه به شهادت رسیدند که از هر لحاظ بر بقیه دانش‌آموزان
برتری‌های مشهودی داشتند و بچه‌های بسیار متدین و با اخلاق و
درس‌خوان آن دبیرستان بودند، ما شاهد تاثیرات غیرقابل انکار آن در
بین مردم بودیم. دانش‌آموزانی که روزی درس می‌خواندند امروز درس
ایثار و استقامت و شهادت به جامعه می‌دهند مسلماً با یادآوری خاطرات
چنین افرادی در جامعه می‌توان الگوهای خوبی را به جامعه معرفی کرد.
نکته‌ای که قابل توجه می‌باشد اینست که به همان اندازه که به
زوایای صوری و ظاهری اینگونه برنامه‌ها باید پرداخت به همان اندازه
باید به لحاظ محتوایی عنصر علم و اندیشه را نیز دخیل کرد و کوشش
شود آثاری مکتوب و غنی برای آیندگان باقی بماند.

که امیدواریم در این امر نیز موفق و مؤید باشید و تلاش‌های شما
مورد توجه ولی عصر ارواحنا فداه قرار بگیرد.

ان شاء الله.

